

ISTORIOGRAFIJA IR ATVIRA VISUOMENĖ

Tarptautinės mokslinės konferencijos, Vilniaus universiteto Istorijos fakultete medžiaga (1996 09 24–29). [Reng. U. A. J. Becher, A. Bumblauskas, J. Rūsen]. Vilnius, 1998. 344 p.

Vargu ar gali spausdinto žodžio mylėtoją kas nors sudominti mažiau už normalios knygos pavidalu pasirodžiusį mokslinės konferencijos medžiagos leidinį: kuriems galams eikvoti anaip tol ne neišsemiamas dosniųjų fondų, programų ir projektų lėšas tam, kam pakanka ant rūkomojo popieriaus išleistas brošiūrėlės, skirtos siauram specialistų būreliui? – pasipiktina širdyje ne vienas. Neginčydamas tokio bodėjimosi ir piktinimosi pagrįstumo tenorėčiau pasidžiaugti, kad pasitaiko ir tokią trivialią knygų pasaulio „taisyklę“ patvirtinančių išties netrivialių išimčių. Viena ryškiausių tokių išimčių posovietiniame Lietuvos humanitarinių mokslų gyvenime ir yra „Istoriografija ir atvira visuomenė“. Dėl to pirmiausia, žinoma, „kalta“ pačios konferencijos reikšmė ir mastas: mokslininkai iš aštuonių šalių gali susirinkti ir į kokią eilinę baltistų konferenciją, tačiau tą 1996 m. rudenį Senato posėdžių salėje pranešimus skaitė ir diskutavo (dauguma vokiškai, o kiti angliškai) ne siaurų specifinių sričių tyrinėtojai, o žymūs egzistencinių istorijos mokslo klausimų autoritetai. Greta savo šalyse bei Lietuvoje žinomų prof. Samsonowicziaus ir prof. Mylnikovo, buvo galima pamatyti bei išgirsti tiek bene įtakingiausią vokiečių socialinės istorijos šulą Berlyno Laisvojo universiteto prof. Jūrgeną Kocką („Istorijos mokslas ir atvira visuomenė“, „Įžanginė kalba“, p. 23–35), tiek šiuo metų vieną garsiausių pasaulyje istorijos teoretikų Jörną Rūseną iš Byle-

feldo („Istorijos mokslo nataryvumas ir objektyvumas“, p. 36–67), tiek solidžiais istorinės sąmonės tyrimais už Vokietijos ribų pripažinimą pelniusį Hamburgo universiteto profesorių Bodo von Borriesą („Paauglių istorijos supratimas ir politinės nuostatos Rytų ir Vakarų Europoje: pavyzdys – demokratija. 1994–1995 metų empirinio tyrimo rezultatai ir problemos“, p. 208–245). Būtent pastarieji trys profesoriai savo pranešimais bei mintimis diskusijose (joms buvo skirta bemaž daugiau nei pusė konferencijos laiko, bet leidinyje, deja, teko apsieiti be jų) ir nubrėžė pagrindines konferencijos gaires: kaip istoriografijai šiuolaikinėje pliuralistinėje visuomenėje apginti savo mokslinę istorijos sampratą ir modelį, besiskiriančius nuo meninio, mitinio ir ideologinio jos vaizdavimo, kaip jai suderinti pretenzijas į empiriškai pagrįsto tyrimo objektyvumą su būtinybe vaizdžiai ir įtaigiai papasakoti istoriją: kaip ji gali daryti įtaką vis „dabartėjančiam“ ir „nuistorėjančiam“ visuomenės istorinei sąmonei, t. y. kelti istorinės kultūros lygį? Akivaizdu, jog vertinant Lietuvos istoriografijos ir visuomenės, jos istorinės kultūros situacijos požiūriu net ir dabar, praėjus daugiau nei trejiems metams nuo konferencijos, tokios problemos priimtinos ir svarstytinos (čia nėra ko ir kalbėti apie sprendimą) labiau avansu. Todėl nieko nuostabaus, jog konferencijos pažibos Vokietijos istorikai iš anksto suprato šį renginį būsiant išvažiuojamąjį ir parodomąjį su švietėjiš-

ka, intelektualinės labdaros intencija. Ir jei lietuviams dar pavyko „sukrapštyti“ keturis konferencijos lygį atitinkančius pranešimus (Zenono Norkaus „Apie istorizmą ir modernizmą istoriografijoje“, p. 68–93; Edvardo Gudavičiaus „Europa ir Lietuva kultūros ir civilizacijos tipologijų požiūriu“, p. 182–207; Arūno Poviliūno „Lietuvos mokslievių istorinė sąmonė ir švietimo reforma“, p. 246–285; Alfredo Bumblauskos „Vizualinė istorija: koncepcijos paieškos atnaujintos istorikos ir dramaturgijos kontekste“, p. 306–323), tai diskusijose garbingai grumtis su istorinės minties galiūnais tepajėgė vienintelis Norkus... Tačiau kur kas svarbiau atkreipti dėmesį į kitą dalyką – kaip Lietuvos istorikai bei istorijai neabejingi humanitarai šį intelektualinį importą ar labdarą sutiko ir priėmė: bene puoselėje posėdžių (ypač pranešimus skaitant svetimšaliams) lietuvišką auditorijos dalį buvo galima suskaičiuoti ant dviejų rankų pirštų. Čia be savaime suprantamų priežasčių – alergijos šnekamajai vokiečių kalbai, nepritarimo mokymui, kad socialinė aplinka turi daug įtakos istoriko tyrimo rezultatams ir kad tikras istorikas turi

būti socialiai angažuotas, stengtis pats veikti visuomenės istorinę sąmonę – būta ir vienos tikrai „objektyvios“, bet išties absurdiškos priežasties: tuo pat metu, rugsėjo 24–25 d. vyko tarptautinė LMA Istorijos instituto organizuota Lietuvos Metrikai skirta konferencija, o 27–29 d. – taip pat tarptautinė konferencija, skirta Lietuvos Brastos bažnytinės unijos 400 metų jubiliejui, surengė LKMA. Negi galima reikalauti, kad istorikai tokias pažįstamas ir širdžiai mielas LDK istorijos empirines problemas iškeistų į abejotinos naudos samprotavimus apie jų profesijai ir luomui kylančius pavojus ir uždavinius? Todėl renginio organizatoriai išties neprašovė pro šikšnelę – išleidę, nors ir po dvejų metų, konferencijos medžiagą kaip istorijos knygą, kurioje ras ko pasiskaityti ir bet kokių filosofavimų vengiantis profesionalus Lietuvos praeities tyrinėtojas, ir rutinos dar visiškai neužgniaužtas istorijos mokytojas, ir šiaip koks istorija besidominintis smalsuolis ar keistuolis, ir stropesnis ar smalsesnis studentas.

Nerijus Šepetyš